

у тим ситуацијама, закључивши да је једини победник 1968. у Југославији био сам Тито.

Последњи дан докторске радионице био је посвећен југословенско-немачким темама. Докторандкиња Универзитета у Београду Наталија Димић у излагању под насловом „Сва несрећа долази из Београда и Бона“. Дешавања у Југославији 1968. године у очима Бона и Источног Берлина“ говорила је о троуглу односа Бон – Београд – Источни Берлин током 1968. преваходно кроз призму немачко-немачког ривалства. Мартин Блазиус, докторанд на Универзитету Хумболт у Берлину, у излагању на тему “Critical Socialism(s) inside and outside ‘Real Socialism’: The Students’ Movements in Western Germany and Yugoslavia during the 1960” указао је на сличности, разлике и везе између студентских покрета у Западној Немачкој и Југославији, закључивши да, упркос привлачности југословенског система самоуправног социјализма за западнонемачку левицу, током саме 1968. године Југославија није била референтна тачка студентског покрета у СРН. Последње предавање на овогодишњој докторској радионици одржао је проф. др Улф Брунбауер из Регензбурга на тему “1968 and the Class-Factor: Labour Migration and Social Critique in Yugoslavia”, говоривши о феномену миграција и питањима која се намећу истраживачима ове појаве и посебно се осврнувши на историјски феномен југословенских радника на привременом раду у СР Немачкој.

Овогодишња докторска радионица у Пули је поред методолошких рефлексија и умрежавања докторанада који се баве Југославијом, што је већ постала традиција ове летње школе, тематски уоквирила истраживање и обележила сећање на 1968. годину.

Немања РАДОЊИЋ
Наталија ДИМИЋ

Међународна конференција *The Yugoslav Laboratory of Political Innovation: The Origins, Synthesis and International Influences of Self-Management Socialism*,
Научни и истраживачки центар Копар,
Институт за историјске студије, Копар, 10–11. 5. 2018.

У Копру је 10. и 11. маја 2018. одржана међународна научна конференција под називом *Југословенска лабораторија политичке иновације: порекло, синтеза и међународни утицај самоуправљања*. Конференција је окупила 22 учесника који су се фокусирали на наведене три главне тачке. Највећи број излагања односио се на анализу југословенског утицаја на

друге земље кроз самоуправљање. Управо ова компонента – извоза идеологије – по речима организатора, није до сада била предмет једног ширег истраживања нити је тежила да обухвати већи број земаља у које је Југославија покушала да извезе оно што је сматрала најоригиналнијом тековином своје револуције.

Домаћин и први говорник био је словеначки академик професор др Јоже Пирјевец. Његово излагање тицало се порекла самоуправљања “Domestic Roots and International Dimensions of Yugoslav Self-Management Socialism”. Заправо, целокупно излагање било је фокусирано на Едварда Кардеља као главног идејног носиоца ове идеје, док су Моша Пијаде, Борис Кидрич и нарочито Милован Ђилас означени као људи који су или прерано умрли, попут Пијада (1957) и Бориса Кидрича (1953), или су смењени, као Ђилас (1954), те нису били у прилици да утичу на разраду идеје о самоуправљању.

Ово, врло слободно тумачење о пореклу самоуправљања прилично је проблематично с обзиром на то да је самоуправљање почело са применом 31. децембра 1949. у Солину, да би на Шестом конгресу 1952. оно било уврштено у идеолошку догму СКЈ. У сам устав ФНРЈ самоуправљање је уврштено 1953. године. Овакав хронолошки след догађаја противречи тврдњама академика Пирјевца, док доступни извори у потпуности „потапају“ његову тезу.

Упркос бројним доказима који говоре супротно, Пирјевец наводи да је идеја самоуправљања потекла из католичких кругова са подручја Словеније с краја 19. века од свештеника Јанеза Евангелиста Крека, а потом словеначког политичара др Едварда Госара. Едвард Кардељ је само природан наставак размишљања оригиналних словеначких мислилаца и њих је усвојио као млад и чувао их у својим мислима током година проведених у СССР-у. По речима излагача, током Другог светског рата (1943) Кардељ је основне идеје самоуправљања почео да спроводи још у ратним околностима. Међутим, права прилика за афирмацију самоуправљања се појавила тек када је избио сукоб између Југославије и СССР-а. Излагање академика Пирјевца ће сигурно након објављивања привући велику пажњу струке јер представља радикално другачију интерпретацију порекла самоуправљања у југословенском социјализму и улоге Едварда Кардеља у том процесу.

Стефан Гужвица је излагање “Retrospective Lessons: The Impact of Yugoslav Communist Emigres in Interwar Czechoslovakia on the Postwar Yugoslav State” посветио југословенским комунистима који су образовање стекли и политички деловали у Чехословачкој између два рата. Аутор сматра да се искуство из земље која је била демократска, либерална и словенска показало важним када је дошло до сукоба унутар Коминформа и да су у том тренутку југословенски комунисти са чехословачким искуством играли велику улогу у развоју југословенског самоуправног социјализма. Катерин Самари је у излагању “Revisiting the 1960s in 2018: The Yugoslav Self-Management System at the Crossroads” поставила југословенски самоуправни систем 60-их као алтернативу капиталистичком и централ-

нопланском систему. Александар Животић је анализирао спољнополитички контекст у којем је Југославија увела самоуправање током сукоба са СС-СР-ом (“The Foreign Political Circumstances of Introducing Self-Management in Yugoslavia, 1950–1951”). Матеја Режек је пратила прве контакте КПЈ са лабуристичком партијом, њихово разочарање сменом Милована Ђиласа, са којим су имали блиске односе, а потом поновно успостављање сарадње (“The Formative Years of Yugoslav Self-Management Socialism and the Relations with the British Labour Party”).

Александар Милетић је у излагању „Yugoslav Communists and Scandinavian Socialists: The Beginnings of Cooperation, 1950–1953” ставио фокус на прве контакте са скандинавским социјалистима, закључивши да ниједна скандинавска земља није покушала примену југословенског искуства. Франк Георги је изложио преглед вишедеценијских односа и размене искустава између Југославије и француске левице. Излагање “Yugoslav Self-Management and the French Left, from the Fifties until the Eighties” је показало да се више радило о размени идеја, искустава и пријатељским речима преточеним у декларације него о примени идеја друге стране. Још једно излагање које се тицало југословенско-француских идеја представио је Душан Марковић под насловом “Yugoslavia, International Politics and the Question of Transfer of Self-Management Ideas of France”, говорећи о југословенском идеолошком деловању на француску левицу, као и о садржају тих идеја, а пре свега самоуправљања. Богдан Живковић је у свом излагању “Tito and Togliatti’s Last Encounter – Forming of *Strategic Alliance*” обрадио последњи сусрет Палмира Тољатија са Јосипом Брозом, анализирајући разлике у идеологији Тољатија, која је ишла у смеру еврокомунизма, и југословенске идеје несврстаности и самоуправљања.

Дарко Штрајн се у реферату “The Politics and Aesthetics of Democratic Socialism in Yugoslav Modernity” фокусирао на филм Боштајна Хладника *Пешчани замак* из 1962. године. Уна Благојевић се у излагању “Yugoslav Critical Marxists and the International Philosophical Problem of Self-Management Socialism” дотакла „Корчуланске летње школе“ и анализирала важност часописа *Праксис* у разради југословенске идеолошке компоненте самоуправљања и утицаја на међународне левичарске кругове. Јуре Рамшак је у свом излагању “Student Radicalism and the Liminality of Yugoslav Socialism” представио идеолошка кретања унутар саме Југославије и трансформацију самоуправљања од критичара совјетског идеолошког система у инструмент југословенске омладине усмерен ка критици југословенског идеолошког, политичког и друштвеног поретка. Бенедето Закариа је у занимљивом и компаративном истраживању “A laboratory of Industrial Democracy: Yugoslav Self-Management and Western Europe during the Long 1970s” доказао да је југословенско самоуправљање у великој мери утицало на део земаља у Западној Европи у регулисању положаја радника у привреди.

Главни предмет анализе Ивана Обадиха у раду “Searching for a New Socialism: Sicco Mansholt and Yugoslav Socialist Experiment” био је Сико Манхолт, председник Европске комисије, и његова званична посета Југосла-

вији крајем 1972. године. Петар Драгишић у раду “Yugoslavia and Italian Eurocommunism: Yugoslav Perceptions of ideological and Political Orientation of the PCI in the Berlinguer Era” прати сарадњу између југословенских и италијанских комуниста 1972–1984. Фокус излагања је усмерен на рађање италијанског еврокомунизма и начин на који се Југославија позиционирала у том процесу. Алан Гранадино је представио рад “Self-Management and the Iberian Transitions to Democracy: Meanings and Uses of the Concept Autogestion / Autogestao in the Discourses of the Portuguese PS and the Spanish PSOE in the mid-1970s” у коме је анализирано период окончања диктатура у Португалу и Шпанији и промене политичког система у тим земљама. У овом случају појам самоуправљања је коришћен више у реторици и добијању на популарности неголи у пракси.

Игор Дуда је у истраживању насловљеном “Consumer Protection in the System of Yugoslav Self-Management and Associated Labour: Consumer Councils in Croatia” анализирао на који начин су Устав из 1974. и Закон о удруженом рад“ из 1976. утицали на то да се искористи самоуправљање у подизању свести радника и тиме ојача положај грађана као купаца. У свом излагању Мартин Блазијус “Self-Management Socialism and the Internationalisation of National Sport” анализирао је утицај самоуправљања на спорт, конкретно фудбал у Југославији у периоду с краја 60-их, када је дошло до професионализације фудбала у скоро свим земљама државног социјализма. Милан Пиљак је у излагању “Self-Management as a Possible Solution for Crisis in Central-Planning Economies of the Eastern Block during the 1960s: Bulgarian Case” реконструисао совјетски привредни модел и како је тај модел током времена дошао у кризу крајем 50-их. Последично, почетком 60-их са реформама унутар Источног блока и све бољим односима Југославије и СС-СР-а југословенски модел самоуправног социјализма је деловао примамљиво и као могуће решење за земље попут Бугарске. Бугарски економисти који су припремали привредну реформу били су инспирисани у одређеној мери југословенским решењима. Излагање Алберта Бинга “Socialist Self-Management between Politics and Economy in the last Decade of the SFRY” одосило се на сам крај самоуправног социјализма који је владао у Југославији, као подврсту државног социјализма. Излагање прати продубљивање политичко-економске кризе и судбину самоуправљања, али превасходно у идејном смислу.

Свако излагање било је пропраћено дискусијом на крају сваког од панела, да би Горан Мусић сумирао сва излагања, групишући их по областима. На самом крају је одржана додатна дискусија. Међутим, Мусић је нагласио да, нажалост, није било ниједног излагања које би обрађивало положај радника и посматрало самоуправљање из угла радничке класе. Предвиђено је да сви радови које буду одобрили рецензенти буду објављени у *Acta Histriae* или у *Annales, Series Historia et Sociologia* на енглеском језику.

Милан ПИЉАК